

چالش‌های توسعه مراکز ملی اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات در ایران

اطلاعات
علوم و فناوری

پیشینه برخی مراکز ملی اطلاع‌رسانی یا مراکزی که فعالیت آن‌ها در ارتباط با توسعه زیرساخت اطلاع‌رسانی در کشور می‌باشد به چهار دهه قبل برمی‌گردد. تأسیس مرکز مدارک علمی ایران و نیز مرکز آماده‌سازی کتاب تهران (تبراک) در میانه دهه ۱۳۴۰، نقطه آغاز تحولات و تأثیرات ملی در حوزه‌های مربوطه مانند کتابداری و اطلاع‌رسانی بود. نگاهی به سیر تاریخی تحولات این مراکز نشان می‌دهد که آن‌ها با فراز و نشیب‌های گوناگونی روبرو بوده‌اند که مستقیم یا غیرمستقیم، بر کارآمدی و اثربخشی آن‌ها و طبیعتاً بر کل حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی تأثیر داشته است. تغییرات متعدد ساختاری و مدیریتی در این مراکز نیز اثرات بعضاً مثبت و گاهی منفی را در پی داشته.

بررسی چالش‌هایی که در این مراکز وجود داشته و دارد و نیز بررسی تأثیرات این مراکز بر حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی و همچنین بر فناوری اطلاعات، به روشن شدن ابعاد گوناگون موفقیت‌ها و عدم موفقیت‌های این مراکز ملی کمک می‌کند. خوشبختانه، در پاسخ به مورد نخست یعنی بررسی وضعیت مراکز ملی اطلاع‌رسانی، یک پایان‌نامه دکتری (نوروزی چاکلی ۱۳۸۶) انجام شده که می‌تواند تصویر نسبتاً روشنی از مراکز ملی اطلاع‌رسانی مانند پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران (که به تازگی به پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران تغییر نام داده)، کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی شیراز، و دفتر فناوری اطلاعات و شبکه علمی کشور در سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران ارائه دهد.

یافته‌های این پژوهش نشان داده که در زمینه مورد دوم (یعنی بررسی اثربخشی مراکز ملی اطلاع‌رسانی بر حوزه‌های مربوطه) هنوز پژوهشی جدی صورت نگرفته است؛ درحالی که آگاهی از اثربخشی چنین مراکزی می‌تواند در تعیین مؤلفه‌های اصلی کارآمدی آن‌ها و در نتیجه در بازنگری در هدف‌ها،

فصلنامه علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۱۷۳۵-۵۲۰۶
شاپا (الکترونیکی) ۲۰۰۸-۵۵۸۳
نمایه در LISA و SCOPUS
<http://fjist.irandoc.ac.ir>
دوره ۲۵ | شماره ۲ | صص ۱۶۷-۱۶۸
زمستان ۱۳۸۸

رسالت‌ها، مأموریت‌ها، وظایف و خدمات آن‌ها بسیار اثرگذار باشد. بدون تردید، نیازمند چنین پژوهش‌هایی چه در قالب طرح‌های پژوهشی و چه در شکل پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی هستیم. نظیر این‌گونه پژوهش‌ها در کشورهای توسعه‌یافته بسیار انجام شده است.

اهمیت توسعه مراکز ملی اطلاع‌رسانی و مؤسسه‌های مرتبط با آن‌ها از جمله مراکز فناوری اطلاعات در ایران از آن‌رو است که تأثیری چندجانبه بر تمامی مراکز اطلاع‌رسانی و انواع کتابخانه‌ها و حتی دانشگاه می‌گذارند. در درجه نخست، برنامه‌های کلان و راهبردی این مراکز می‌تواند الگوی دیگر مراکز برای برنامه‌ریزی و مدیریت آن‌ها باشد. حتی می‌توان امیدوار بود که برخی کشورهای مشابه، از این‌گونه برنامه‌ها الگوبرداری می‌کنند.

در درجه دوم، دستاوردهای پژوهشی و انتشاراتی مراکز ملی اطلاع‌رسانی به گونه‌ای است که تأثیراتی ملی دارد و موجب تسهیل در فرایندهای کاری و خدمات دیگر مراکز و کتابخانه‌ها می‌شود.

در درجه سوم، دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی که در مراکز اطلاع‌رسانی برگزار می‌شود به بازآموزی متخصصان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی کشور کمک می‌کند و افق‌های نوین فعالیت و خدمت را به آن‌ها نشان دهد.

در درجه چهارم، برگزاری همایش‌های تخصصی و ملی این مراکز می‌تواند محیط علمی و دانشگاهی لازم را برای ایجاد تعامل میان متخصصان حوزه‌های اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات در سطح کشور فراهم سازد.

همه این زمینه‌ها، در نهایت، دارای ارزش افزوده نه تنها برای خود مراکز ملی اطلاع‌رسانی، بلکه برای دیگر مراکز و کتابخانه‌ها است. از این‌رو، توسعه مراکز ملی اطلاع‌رسانی یک رسالت ملی به‌شمار می‌آید که باید در راستای آن تلاش کرد. برگزاری یک همایش ملی در این مورد و تبادل اندیشه در زمینه موقعیت‌ها، دستاوردها، کاستی‌ها، ناکامی‌ها و در نهایت چالش‌های پیش‌رو می‌تواند برای تداوم کارآمدی این مراکز، اثربخش و راهگشا باشد.

سید رحمت‌الله فتاحی

فهرست منابع

نوروزی چاکلی، عبدالرضا. ۱۳۸۶. بررسی تطبیقی و ارزیابی برنامه‌ها و عملکردهای مراکز ملی اطلاعات علمی در ایران. پایان‌نامه دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه فردوسی مشهد.